

Cieślak, Tadeusz

"Lustracja województw malborskiego i chełmińskiego 1565", wyd. Stanisław Hoszowski, Gdańsk 1961 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 503

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i pragnie ustalić rolę centrum miejskiego dla całego regionu. Należy życzyć tylko dalszych sukcesów w dziele przypominania jasnych i ciemnych stron przeszłości regionu i zmuszania do większych wysiłków współczesnych jego mieszkańców pod hasłem: „Przeszłość zobowiązuje”.

Tadeusz Cieślak

LUSTRACJA WOJEWÓDZTW MALBORSKIEGO I CHEŁMIŃSKIEGO

1565. Wydał Stanisław Hoszowski. Gdańsk 1961, XXXV, 243 i dwie mapy.

Rozpoczęta przed kilkunastu laty praca nad wydaniem materiałów zebranych w lustracjach XVI—XVIII-wiecznych zaczyna przynosić piękne wyniki w odniesieniu do ziem pomorskich. Znakomity historyk dziejów gospodarczych Polski, prof. Stanisław Hoszowski, zaprezentował kolejne opracowanie wydawnicze jednej z lustracji. Tym razem objęła ona województwa chełmińskie i malborskie w roku 1565. Wydana została w serii Instytutu Historii PAN, pn. *Lustracja dóbr królewskich XVI—XVIII wieku* przez Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. We wstępie informuje prof. Hoszewski o czasie trwania lustracji, wiarygodności jej wyników i o jej zakresie terytorialnym. Drugim członem wstępu są informacje wydawnicze, przede wszystkim opis podstawowego dokumentu, zachowanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Interesująco dobrany został materiał ilustracyjny w postaci doskonałych fotografii części podstawowego dokumentu. W odniesieniu do problemów generalnych, takich jak wartość źródłowa lustracji, ich dotychczasowe wykorzystanie w badaniach historycznych oraz planu wydawniczego wszystkich lustracji — odsyła autor wstępu do wydanej odrębnie lustracji województwa pomorskiego. Wydaje mi się, że należało, choćby w skrócie, powtórzyć i w tej książce informacje generalne. Niewiele powiększyłoby to objętość książki, a ułatwiłoby jej szybkie wykorzystywanie.

Bardzo troskliwie opracowany został pomocniczy aparat naukowy wydawnictwa w postaci wykazu dokumentów, indeksu osobowego, indeksu geograficznego, indeksu rzeczowego, zestawienia miar, pieniądza, wykazu cen szacunkowych oraz map.

Mimo spartańskiej zwięzłości wstępu zawiera on bardzo interesujące wiadomości o różnych przeszkodach w przeprowadzaniu lustracji, bądź co bądź zarządzonych uchwałą sejmową. Obok przeszkód obiektywnych, jak niebezpieczeństwo rozszerzenia się epidemii, występowały dodatkowe w postaci oporów posesorów i ich urzędników, zmierzające do niedopuszczenia do lustracji lub ukrycia wysokości dochodów. We wstępie przeprowadzona została krytyczna ocena zasad wydawania map historycznych, a zwłaszcza metod uwzględniania nazewnictwa dawnego i współczesnego. Polemizując z zasadami zastosowanymi do określonych map Pomorza przez prof. Biskupa, prof. Hoszowski wrowadza równocześnie do swojego wydawnictwa mapę w większym stopniu uwzględniającą podstawowy postulat oparcia się przede wszystkim o nazewnictwo dawniejsze, zwłaszcza jeśli na danym terenie następowały duże zmiany w okresie przedstawianym na mapie a współczesnością. Zdaniem prof. Hoszowskiego, decydującym wówczas postulatem jest odzwierciedlenie nazewnictwa dawnego. Należy oczekiwać, że do tego sporu autorzy map jeszcze powrócą, zwłaszcza wobec rozbudowy wydawnictw kartograficznych Instytutu Historii PAN.

Dzięki wydaniu omawianej lustracji zyskujemy niesłychanie interesujący obraz XVI-wiecznych stosunków wiejskich na Pomorzu Wschodnim. Szczególnie wiele dowiadujemy się o warunkach płacy oraz świadczeniach chłopca na rzecz pana i instytucji publiczno-prawnych.

Tadeusz Cieślak